

Investigating the Relationship between Responsibility and Academic Burnout in Students of Public Schools in Torbat Heydariyeh Secondary School

Seyedeh Fatemeh Mousavi^{1*}, Aliakbar Ajam²

1 Master student of Payame Noor University of Gonabad, Iran

2 Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran

* **Corresponding author:** Master student of Payame Noor University of Gonabad, Iran

Received: 2020-07-08

Accepted: 2020-09-29

Abstract

The main purpose of this study is to determine the relationship between responsibility and academic burnout in second grade high school students in Torbat-e Heydarieh. Solidarity research method was used to achieve research goals. The statistical population of the study included all female students in the second year of high school in public schools in Torbat-e Heydarieh in the academic year of 2009-2010, which was about 550 people. Among the statistical population, 226 people were selected using random sampling of multi-stage clusters based on Karajsi and Morgan table. (2002) and finally analyzed the information. In order to describe the data of this study, descriptive statistical indicators (such as mean and variance) were used as well as inferential statistical statistics of multiple regression method with step-by-step model and analysis of variance. Data were analyzed using SPSS-21 software. The results showed that there was no significant relationship between responsibility and academic burnout at the 95% confidence level.. There is no significant difference between students' responsibility in terms of academic level. The findings also show that there is no significant difference between students' academic burnout in terms of academic level. Based on the results of the present study, it can be concluded that academic burnout is very widespread and does not depend solely on responsibility

Keywords: Academic burnout, Responsibility, Students

بررسی رابطه مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان مدارس دولتی دختر مقطع متوسطه شهرستان تربت حیدریه

سیده فاطمه موسوی^{۱*}، علی اکبر عجم^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور گناباد، ایران

^۲ استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: سید فاطمه موسوی، دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور گناباد، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۰۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۱۸

چکیده

هدف اصلی این پژوهش تعیین رابطه ی مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان دوره ی دوم مقطع متوسطه شهرستان تربت حیدریه است. برای دستیابی به اهداف پژوهش از روش تحقیق همبستگی استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر دوره ی دوم مقطع متوسطه در مدارس دولتی شهرستان تربت حیدریه در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که حدود ۵۵۰ نفر بودند. از میان جامعه آماری، با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای و براساس جدول کرجسی و مورگان نمونه‌ای به حجم ۲۲۶ نفر انتخاب شدند، نمونه مورد نظر به دو پرسشنامه پرسشنامه مسئولیت پذیری کالیفرنیا (سینها و سینگ، ۱۹۹۳) و پرسشنامه فرسودگی تحصیلی مسلش (۲۰۰۲) پاسخ داده و سرانجام به تجزیه و تحلیل اطلاعات پرداخته شد. به منظور توصیف داده‌های این پژوهش از شاخص‌های آمار توصیفی (مانند میانگین و واریانس) و نیز از شاخص‌های آمار استنباطی روش رگرسیون چندگانه با مدل گام به گام و آنالیز واریانس استفاده شد. داده‌ها به کمک نرم‌افزار SPSS-21 تحلیل شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معنی داری وجود ندارد. مسئولیت پذیری دانش آموزان به لحاظ پایه تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین یافته‌ها بیانگر این است که بین فرسودگی تحصیلی دانش آموزان به لحاظ پایه تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد. با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که فرسودگی تحصیلی بسیار گسترده است و صرفاً منوط به مسئولیت پذیری نمی‌شود.

واژگان کلیدی: افسردگی تحصیلی، مسئولیت پذیری، دانش آموزان

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی محفوظ است.

مقدمه

در سال‌های اخیر، صاحب نظران و متخصصان تعلیم و تربیت و روانشناسان تربیتی، پژوهش‌های مهمی را در مورد عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و متغیرهای مرتبط با آنها انجام داده‌اند که در بین آنها سازو کارهای یادگیری وسیله‌های مهم برای افزایش توانایی دانش‌آموزان در دستیابی به هدف‌های آموزشی

محسوب می‌شوند [۱]. یادگیری دانش آموزان معمولاً توسط عملکرد تحصیلی آنها مورد ارزیابی قرار می‌گیرد دلایل مختلف و زیادی، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بعضی از این دلایل باعث بهتر شدن و پیشرفت عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود و بعضی عوامل دیگر باعث بدتر شدن و ضعیف شدن عملکرد تحصیلی آن‌ها می‌شود.

از قبیل دلایلی که بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان تاثیر منفی می گذارد و اخیراً تحقیقات زیادی درباره ی آن در مدارس و دانشگاه ها شده است موضوع فرسودگی تحصیلی است [۲] فرسودگی تحصیلی جز متغیرهای مهمی است که در دانش آموزان دیده می شود. اولین نفری که کلمه فرسودگی را به کار برد فروید و فرویدنبرگر^۱ بود و به دنبال آن اصطلاح فرسودگی توسط نیومن^۲ (۱۹۹۰) عنوان شد که در واقع معنی این کلمات درباره ی ایجاد رفتار و نگرش منفی در برابر فشارهای مزمن مربوط به کار است و این حالت بیش تر برای کسانی اتفاق می افتد که ساعات زیادی را در ارتباط با دیگران سپری می کنند [۳]. این افراد به خاطر خستگی از برخورد و رفتار صمیمانه با دیگران در محیط کار دوری می کنند و افراد را مانند شی در نظر می میگیرند و با آنها برخورد می کنند که سرانجام در خود احساس بی هدفی و بی انگیزگی و پوچی خواهند داشت. دلایل زیادی می تواند باعث فرسودگی شود از جمله: محدودیت مالی، زمانی، و نداشتن وسایل لازم برای انجام تکالیف خود و همچنین زیاد بودن حجم کار و نرسیدن به اهداف که باعث ایجاد خستگی ذهنی و استرس می شود. دانش آموزانی که دچار فرسودگی تحصیلی می شوند فقط حضور فیزیکی در کلاس دارند و اشتیاقی به مطالب درسی و انجام تکالیف خود و مشارکت کردن در فعالیت ها ندارند و این سبب می شود که دانش آموز همیشه در کلاس حضور نداشته باشد و افت تحصیلی را تجربه کند [۴]. تحقیقات نشان داده است که فرسودگی تحصیلی در مدارس و آموزشگاه ها زیاد شده است مثلاً توکلی زاده (۱۳۸۷) [۵] بیان کرده است که فراوانی فرسودگی تحصیلی در دانشگاه ها ۸۵ تا ۹۵ درصد است به طور کلی از نظر بعضی از دانشمندان، دانش آموزانی که در دوره ی دبیرستان از نظر تحصیلی عملکرد ضعیف تری دارند در دوره ی دانشگاه هم زیاد موفق نیستند. پژوهش ها نشان دهنده این هستند که افرادی که دچار فرسودگی تحصیلی می شوند در آینده آمادگی کمتری برای پیدا کردن شغل دارند و در صورت پیدا کردن شغل به وظایف کاری خود کم تر تسلط دارند [۱]. بنابراین مفهوم فرسودگی فراتر از حوزه شغلی به قلمرو تحصیلی نیز می تواند گسترش یابد [۶]. فرسودگی تحصیلی در موقعیت های آموزشی با ویژگی هایی مانند خستگی ناشی از الزامات مربوط به مطالعه، رشد حس و نگرش بدبینانه و بدون حساسیت نسبت به مطالب درسی و نیز احساس پیشرفت شخصی ضعیف در تحصیل رابطه دارد، معمولاً علایمی مانند بی اشتیاقی نسبت به مطالب درسی، ناتوانی در ادامه حضور مستمر در کلاس های درس، مشارکت نکردن در فعالیت های کلاسی، احساس بی معنایی در فعالیت های درسی و احساس

ناتوانی در فراگیری مطالب درسی و در نهایت افت تحصیلی را تجربه می کنند. فرسودگی تحصیلی شامل سه حیطه خستگی تحصیلی، بی علاقهگی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی می باشد [۲].

دانش آموزان به علت درگیر بودن با تکالیف درسی به نوعی شاغل محسوب شده که گاهی اوقات به دلایل مختلف باعث فشار عمده ای به دانش آموز می شود همانطور که یک شغل رضایت بخش به مرور زمان باعث نارضایتی نارضایتی شخص شود و شخص را به سمت فرسودگی پیش می برد [۷]. فرسودگی واژه ای برای بیان کردن تغییراتی که در زمینه های مختلف به شکل منفی در شخص در زمینه رویارویی با فشارهای روانی مربوط به کار به وجود می آید. مسلج و اسچافلی^۳ (۲۰۰۸) به نقل از سواری و بشیلده^۴ [۸]، (۱۳۸۹) اسپکتور^۵ (۲۰۰۴) به نقل از نعامی، [۹] (۱۳۸۸) عنوان کرد دانش آموزانی که از فرسودگی تحصیلی رنج می برند در تمامی مرحله های زندگی مثل زندگی گروهی و زندگی انفرادی و حتی علمی و عملی پسرف می کنند و دچار مشکل می شوند این گونه از دانش آموزان خود را پایین تر از دیگر دانش آموزان می بینند و رقابت و علاقه ی کمتری برای درس خواندن دارند و دچار کاهش اعتماد به نفس می شوند و تصمیم به ترک تحصیل می گیرند و این گونه از دانش آموزان بر روی دیگر اطرافیان خود تاثیرات بد و منفی می گذارند و ناامید می شوند [۱۰]. دانش آموز فرسوده فقط از نظر فیزیکی در کلاس حضور دارد و روح و فکرش در کلاس نیست و خود را درگیر فعالیت های کلاس نمی کند به همین دلیل تصمیم های مختلفی می تواند بگیرد که یا رشته خود را تغییر دهد یا از لحاظ روان شناختی از تحصیل کناره گیری می کند [۶]. با توجه به پیامدهای ذکر شده از فرسودگی تحصیلی، امروزه پژوهشگران به دنبال شناخت عوامل تاثیر گذار در ایجاد یا مقابله با این معضل آموزشی هستند. مسئولیت پذیری یکی از عواملی است که می تواند با فرسودگی تحصیلی ارتباط داشته باشد. آینده خواستار انسان هایی است که قدرت انتخاب داشته باشند و بتوانند برنامه ریزی های خود را مطابق نیازهای خود انجام دهند نه احتیاجات دیگران [۱۱]. گلاسر^۶ (۱۳۹۳) [۱۲] بیان می دارد که مسئولیت پذیری موجب ایجاد روحیه و احساسات بهتر به زندگی در اشخاص شود. بی مسئولیتی و شانه خالی کردن اشخاص موجب بی تفاوتی نسبت به وظایف می شود. امروزه شاهد افرادی هستیم که هیچ تلاشی برای انجام مسئولیت خود نمی کنند و هیچ تعهدی در قبال آن ندارند. مثال فروید معتقد است انسان مسئول اعمال و رفتار خود نیست، و نیرویی که در درون انسان است رفتارها را تعیین می کند. در حالیکه آدلر^۷ بر مسئولیت فردی و اجتماعی

تأکید دارد. بنابراین، تعاریف مسئولیت‌پذیری نیز یکسان نیست. در نظریه یادگیری اجتماعی بندورا انسان موجودی اجتماعی است و رفتار او باید در برابر دیگران مشخص شود [۱۳]. در نظریه یادگیری اجتماعی بندورا^۸، یادگیری از طریق مشاهده رفتار دیگران انجام می‌شود که شامل چهار مرحله است که عبارتست از: توجه، به یاد سپاری، بازآفرینی و انگیزه [۱] بندورا معتقد است، گرچه الگوهای واقعی، در یادگیری نقش مهمی را ایفا می‌کنند، ولی امروزه با توجه به گسترش تکنولوژی و وسایل صوتی و ارتباطات گسترده، از الگوهای نمادین بیشتر استفاده می‌شود [۱۴].

با توجه به این که سومین بعد در آموزش مسئولیت اجتماعیست از نظریه ی بندورا می توان برداشت کرد که همه ی ویژگی ها و شرایط درسی از جمله برنامه ی درس ، روش تدریس معلم در آموزش مسئولیت پذیری بسیار مهم و نقش بسزایی را دارد. روش تدریس معلم بایستی طوری باشد که احترام متقابل حفظ شود تا سبب افزایش اعتماد به نفس و موفقیت دانش آموز گردد. بنابراین بایستی از این نظریه استفاده کرد تا سرمشق هایی برای آموزش مسئولیت پذیری اجتماعی باشد. [۱]. طبق نظر بندورا (۱۹۷۷) [۱۴] اگر کارها را پاداش و تنبیه تداخل دهیم مردم و دانش آموزان شبیه بادکنک عمل می کنند و مانند بادکنک که به هر سو می رود این افراد نیز در برخورد با شرایط در محیط ها سریعاً خود را تغییر داده بنابراین به دلیل این که فرد رفتار های متفاوت زیادی را از خود نشان ندهد باید از معیار های پاداش و تنبیه بپرهیزیم و خودتنظیمی را جایگزین آن قرار دهیم. خود تنظیمی فعالیتی است که فرد به خود تجویز می دهد و گاهی اوقات پاداش رفتار خود را حفظ می کند و گاهی اوقات واکنش منفی در تجویز خود قرار می دهد که سبب می شود که توان رفتار را کاهش دهد. خود تنظیمی سبب کارآمدی شخصی می شود و یکی از فواید کارآمدی شخصی نظم دهی به نقش خویش است. کارآمدی شخصی یعنی تصویری است که در ذهن شخص به وجود می آید که آیا می تواند از انجام یک کار بریاید یا خیر [۱۵].

آموزش توانایی های اجتماعی با توجه به این مفهوم و چارچوب است که مشکلات یا آسیب های روانی محصول و نتیجه ی بی مهارتی شخص است این مهارت ها از قبیل جرات آموزی، برنامه های آموزشی، مهارت های ارتباطی، کنترل فشارهای روانی و ... هستند [۱۶]. اخلاق پیش از عرف، اخلاق متعارف و اخلاق پس از عرف مشمول نظریه ی رشد اخلاقی کلبیگ هستند. در سطح پیش از عرف، فعالیت کودکان با توجه به تنبیه یا تشویق است در سطح دوم تأکید بر نیازهای اجتماعی است، ارزش ها مقدمه ای بر علاقه ی شخصی است. این سطح دو مرحله،

انتظارات بین فردی دو جانبه (که ارزش های مقبول شخص و مراقبت و وفاداری به دیگران، اساس قضاوت های اخلاقی است) و حفظ نظم اجتماعی (که فهمیدن نظم و قانون و عدالت و وظیفه که پایه استدلال اخلاقی است) را شامل است [۱۷]. در مرحله دوم این سطح فرد مسئولیت پذیری را یاد می‌گیرد. رسیدن به سطح سوم نشان‌دهنده اخلاق واقعی است. او این سطح را در اولویت اول و سپس جامعه را در اولویت دوم قرار می‌دهد. فرد در این مرحله برای خود قوانینی را وضع کرده است و برای آن تعهدی را ایجاد می‌کند [۱۸]. بیشترین رشد در مسئولیت اجتماعی فقط در سطح پس از عرف است. زیرا فرد می‌داند که بایستی قوانین و مقررات یک جامعه را رعایت کند و این سبب می‌شود که رفاه اجتماعی را بدست آورد و این شخص فردی است که از لحاظ اجتماعی مسئول است [۱۹]. ایس [۲۰] شخص را در وسط یک جهان می‌داند که خود آن فرد مسئول اعمال و احساسات خویش است. ایس (۱۹۷۹) [۲۰] معتقد است که رفتار انسان با توجه به فکر او اتفاق می‌افتد و باید میان افراد مسئولیت را ایجاد کنیم تا او بتواند زندگی خود را اداره کند و در عین حال که از احوال خود باخبر است از احوال دیگران نیز آگاه شود. پس باید برای داشتن رفتار مسئولانه ی مفید طرز تفکر مثبت و سازنده و منطقی نسبت به دنیا و خود داشته باشد. برای اینکه شخص مسئولیت پذیر باشد باید بر شناخت و تفکر او کار کرد و شناخت مقدمه ای بر هیجان فرد است [۲۱]. زایونک^{۱۰} (۱۹۸۶) عقیده ی ایس [۲۰] را رد کرده است چرا که معتقد است عاطفه مجزا از شناخت است پس در دیدگاه او شناخت هیچ تاثیری در هیجان عاطفی فرد ندارد [۲۲]. در نظریه گشتالت درمانی مسئولیت‌پذیری، اتکا بر توانایی خویش جهت انتخاب کردن است [۲۳]. گلاسر [۱۲] با اعتقاد به اینکه روانکوی به مردم یاد نمی‌دهد که مسئولیت زندگی و انتخاب‌های خود را برعهده بگیرند، بلکه با نگاه به گذشته دیگران را سرزنش می‌کند لذا واقعیت درمانی را به وجود آورد [۲۳] طبق نظریه کنترل، انسان‌ها همیشه به نحوی رفتار می‌کنند که دنیا و خود را به عنوان بخشی از دنیا کنترل کنند تا نیازهای خویش را به بهترین نحو ارضا کنند [۱۲]. گلاسر رفتار انسان را به یک اتومبیل تشبیه می‌کند. نیازهای اساسی انسان موتور ماشین هستند. این ماشین را خواسته‌ها هدایت می‌کنند چرخ‌های عقب آن احساسات و فیزیولوژی هستند. عمل و تفکر درست مثل چرخ‌های جلوی ماشین، جهت رفتار را تعیین می‌کنند. طبق نظریه کنترل، تغییر دادن مستقیم احساسات یا فیزیولوژی بدون کمک گرفتن از عمل و تفکر (چرخه ای جلو) دشوار است. این در حالی است که می‌توانیم صرف نظر از احساس خویش عمل یا تفکر خود را تغییر دهیم. رمز تغییر رفتار، تغییر عمل و تفکر

کلاس و از هر کلاس، ۱۶ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده و به پرسشنامه‌های مربوطه پاسخ دادند.

برای گردآوری داده‌های مسئولیت‌پذیری از پرسشنامه‌ی مسئولیت‌پذیری روانشناختی کالیفرنیا (CPI) (۱۹۸۷) استفاده شد که ۴۲ سوال دارد این پرسشنامه نخستین بار توسط هاریسون گاف^{۱۴} در سال (۱۹۵۱) با ۶۴۸ سوال و ۱۵ مقیاس برای سنجش ۱۵ ویژگی شخصیتی انتشار یافت و سپس در سال (۱۹۵۷) مقیاس‌های آن به ۱۸ و مجدداً در سال (۱۹۸۷) توسط وی مورد تجدیدنظر قرار گرفت و تعداد سوال‌های آن به ۱۶۲ و تعداد خرده‌مقیاس‌های آن به ۲۰ خرده‌مقیاس افزایش یافت. مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری ۴۲ سؤالی به منظور سنجش ویژگی‌هایی از قبیل وظیفه‌شناسی، احساس تعهد، سخت‌کوشی، جدیت، قابلیت اعتماد، رفتار مبتنی بر نظم و مقررات و منطبق بر احساس مسئولیت مورد استفاده قرار می‌گیرد. نحوه‌ی نمره‌گذاری این پرسشنامه برای مخالفم عدد ۰ و برای موافقم عدد ۱ اختصاص داده می‌شود. حداقل امتیاز ممکن ۰ و حداکثر ۴۲ خواهد بود. نمره بین ۰ تا ۱۴: میزان مسئولیت‌پذیری در حد پایینی می‌باشد. نمره بین ۱۴ تا ۲۸: میزان مسئولیت‌پذیری به درس در حد متوسطی می‌باشد. نمره بالاتر از ۲۸: میزان مسئولیت‌پذیری در حد بالایی می‌باشد. و پایایی پرسشنامه در ایران با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۵۵ محاسبه شد. و در پژوهش حاضر پایایی پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مسئولیت‌پذیری ۰/۹۹ بدست آمد.

برای گردآوری داده‌های فرسودگی تحصیلی از پرسشنامه فرسودگی تحصیلی مسلش^{۱۵} - فرم دانش‌آموزان استفاده شد. این پرسشنامه اصلاح شده مقیاس فرسودگی مسلش (۲۰۰۲) فرم عمومی است که برای استفاده در دانش‌آموزان توسط شوفلی^{۱۶} (۲۰۰۲) اصلاح شده است. این پرسشنامه در کل ۱۵ سؤال دارد و شامل سه خرده‌مقیاس (خستگی عاطفی شک و بدبینی و ناکارآمدی تحصیلی) می‌باشد. سوالات ۱ تا ۷ مربوط به بعد خستگی عاطفی می‌باشد. سوالات ۸ تا ۹ مربوط به بعد شک و بدبینی است و سوالات ۱۰ تا ۱۵ مربوط به بعد خودکارآمدی تحصیلی است. همه سؤال‌ها در یک پیوستار ۷ درجه‌ای از هرگز (۰) تا همیشه (۶) نمره‌گذاری می‌شوند. نمره‌های بالا در خستگی عاطفی و شک و بدبینی و نمره‌های پایین در خودکارآمدی نشان‌دهنده فرسودگی تحصیلی اند، که البته خودکارآمدی بطور معکوس نمره‌گذاری می‌شود. در فرم اصلی مقیاس فرسودگی تحصیلی مسلش نسخه دانش‌آموزان اعتبار این مقیاس بوسیله روش همسانی درونی در نمونه اسپانیایی برای خستگی عاطفی ۰/۷۴ شک و بدبینی ۰/۷۹ و خودکارآمدی تحصیلی ۰/۷۶ است. ضریب روایی همزمان این مقیاس با

است [۱۲] گلاسر (۲۰۰۹) معتقد است افرادی که هویت‌آشفته دارند از خود حالت‌هایی نظیر ضعف و مسئولیت‌ناپذیری و بی‌اعتمادی را نشان می‌دهند. کانت^{۱۱} (۲۰۰۰) [۲۴] معتقد است که مسئولیت‌پذیری زمانی افزایش پیدا می‌کند که سن یک شخص نیز افزایش پیدا کند. بروئر^{۱۲} (۲۰۱۳) عنوان نمود که احساس مسئولیت انتصابی نیست بلکه آموختنی است و مانند یک مهارت فرد می‌تواند آن را یاد بگیرد. احساس مسئولیت را بیانگر نوعی نگرش و مهارت می‌داند که مانند هر نوع نگرش و مهارت دیگر آموختنی و اکتسابی است. از نظر ستیر^{۱۳} (۲۰۰۵) [۱۶]، جامعه‌ی هر کشور به انسان‌هایی که مسئولیت‌خویش را بپذیرند نیازمند است. شخصی که بر مبنای احتیاج و نیاز خود برنامه‌ریزی کند بسیار در جامعه مفیدتر می‌باشد. در آموزش‌ها بایستی توجه بر یادگیری مبتنی بر خود باشد زیرا که این یادگیری سبب افزایش مسئولیت‌پذیری می‌شود و این یکی از روش‌های نوین یادگیری است چون برعکس مدارس سنتی که فردی را تحت کنترل قرار می‌دهند و حق انتخاب را از او می‌گیرند نیست و ویژگی‌های این یادگیری سبب می‌شود که فرد نتیجه‌ی هر کاری را به ازای رفتار خویش پندارد و این یک فرآیند درونی است و برای حذف برخی از آداب در انسان‌ها بسیار مفید است.

با توجه به مطالب فوق و لزوم بررسی متغیرهای پیش‌بینی‌کننده فرسودگی تحصیلی، محقق در این پژوهش درصدد پاسخگویی به این سوال است که آیا بین مسئولیت‌پذیری با فرسودگی تحصیلی در دانش‌آموزان دختر دوره‌ی دوم مقطع متوسطه شهرستان تربت حیدریه رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش توصیفی (غیرآزمایشی) و طرح از نوع طرح‌های همبستگی بود. تحقیقات همبستگی شامل کلیه تحقیقاتی هستند که در آن‌ها سعی می‌شود روابط بین متغیرهای مختلف با استفاده از ضریب همبستگی کشف و تبیین شود. برای اجرای این پژوهش، پس از هماهنگی با مسئولین آموزش و پرورش و ارائه توضیحات به مسئولین و دانش‌آموزان در خصوص نحوه انجام پژوهش و انتخاب آزمودنی‌ها انجام پژوهش در اسفند ماه ۱۳۹۸ آغاز شد.

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره‌ی دوم مقطع متوسطه شهرستان تربت حیدریه در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که حدود ۵۵۰ نفر بودند. از میان جامعه آماری نمونه‌ای به حجم ۲۴۰ نفر انتخاب شدند، به این صورت که از ۱۰ دبیرستان دخترانه، ۷ دبیرستان انتخاب و از هر دبیرستان دو

شک و تردید و خودکارآمدی به ترتیب ۰/۷۴ و ۰/۵۰ به دست آمد. پایایی پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ بدست آمد.

به منظور تجزیه و تحلیل و توصیف داده‌های این پژوهش از شاخص‌های آمار توصیفی (مانند میانگین و واریانس) و نیز از شاخص‌های آمار استنباطی مانند روش رگرسیون چندگانه با مدل گام به گام و آنالیز واریانس استفاده می‌شود. داده‌ها به کمک نرم‌افزار SPSS-21 تحلیل شد.

یافته‌های توصیفی و استنباطی

در پژوهش حاضر تعداد ۲۲۶ نفر از دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهرستان تربت حیدریه شرکت کرده‌اند. متغیرهای پژوهش بررسی و نتایج آن در جداول زیر ارائه شده است. که برای آزمون فرضیه‌ها سطح معناداری ۰/۰۵ در نظر گرفته شده است.

پرسشنامه اشتیاق تحصیلی و مقیاس محقق ساخته موفقیت تحصیلی تأیید کننده روایی مطلوب این مقیاس است همچنین رستمی و همکاران (۱۳۹۰) هنجاریابی این پرسشنامه را در داخل کشور انجام دادند. به منظور تعیین پایایی این ابزار از دو روش همسانی درونی و باز آزمایی استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌های خستگی عاطفی ۰/۸۸، شک و تردید ۰/۹۰ و خودکارآمدی ۰/۸۴ به دست آمد، که نشان از پایایی مناسب این ابزار داشت. ضریب آلفای به دست آمده در روش باز آزمایی برای خرده مقیاس‌های خستگی عاطفی ۰/۸۹، شک و تردید ۰/۸۴ و خودکارآمدی ۰/۶۷ به دست آمد. روایی عاملی آزمون نیز به روش تحلیل عوامل و چرخش واریمکس نیز محاسبه شد. برای محاسبه روایی همگرا و واگرا نیز به ترتیب از پرسشنامه افسردگی و مقیاس محقق ساخته علاقه به رشته تحصیلی استفاده شد. ضریب آلفای به دست آمده برای روایی واگرا برای خرده مقیاس‌های خستگی عاطفی، شک و تردید و خودکارآمدی به ترتیب ۰/۲۱، ۰/۵۳ و ۰/۳۲ به دست آمد. همچنین، روایی همگرا برای خرده مقیاس‌های خستگی عاطفی،

جدول ۱- شاخص‌های توصیفی مسئولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
مسئولیت پذیری	۲۰/۸۰۹	۲۰/۱۳۴	۰	۴۲
فرسودگی تحصیلی	۴۳/۰۰۰	۹/۹۱۰	۱۹	۵۹

جدول ۲- مقایسه مسئولیت پذیری دانش‌آموزان با توجه به پایه تحصیلی.

مولفه‌ها	شاخص‌های آماری مسئولیت پذیری	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره
مسئولیت پذیری	پایه تحصیلی دهم	۷۴	۲۰/۲۵۶	۱۲/۲۰۷	۰	۴۲
	پایه تحصیلی یازدهم	۷۹	۱۸/۸۹۸	۸/۹۱۷	۱	۴۱
	پایه تحصیلی دوازدهم	۷۲	۱۹/۹۸۶	۱۲/۱۶۸	۰	۴۲

جدول ۳- مقایسه فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان با توجه به پایه تحصیلی.

مولفه‌ها	شاخص‌های آماری فرسودگی تحصیلی	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره
فرسودگی تحصیلی	پایه تحصیلی دهم	۷۴	۴۳/۸۵۱	۷/۹۷۲	۲۰	۵۶
	پایه تحصیلی یازدهم	۷۹	۴۳/۷۹۷	۹/۰۲۱	۱۹	۵۸
	پایه تحصیلی دوازدهم	۷۲	۴۲/۷۵۰	۷/۰۷۲	۲۰	۵۹

H_1 = توزیع داده‌ها نرمال نیست (داده‌ها از جامعه نرمال نیامده‌اند)

آزمون نرمال بودن متغیرهای تحقیق
 H_0 = توزیع داده‌ها نرمال است (داده‌ها از جامعه نرمال آمده‌اند)

جدول ۴- آزمون کولموگروف - اسمیرنف برای نمرات ثبت شده برای شاخص های تحقیق

متغیرها	آماره آزمون کولموگروف - اسمیرنف	p-value	رد یا پذیرش نرمال بودن
مسئولیت پذیری	۰/۷۰	p-value = ۰/۶۷ > ۰/۰۵	پذیرش
فرسودگی تحصیلی	۰/۷۹	p-value = ۰/۴۸ > ۰/۰۵	پذیرش

می گیریم تمامی متغیرها ی تحقیق در سطح اطمینان ۹۵ درصد نرمال می باشد.

چون مقدار سطح معنی داری تمامی متغیرها بزرگ تر از مقدار ۰/۰۵ می باشد، بنابراین فرض صفر پذیرفته می شود. پس نتیجه

جدول ۵- نتایج آزمون برابری واریانس ها به کمک آزمون لوین

متغیر	Fآماره	df1	df2	سطح معناداری
مسئولیت پذیری	۳/۰۹۹	۱	۵۹	۰/۶۸۷
فرسودگی تحصیلی	۲/۸۵۲	۱	۵۹	۰/۹۸۴

نشان می دهد. لازم به ذکر است زمانی یکسانی واریانس ها تایید می شود که معنی دار بیشتر از ۰/۰۵ باشد.

جدول ۵ نتیجه آزمون لوین جهت سنجش برابری واریانس - هاست که نشان از یکسانی واریانس ها دارد. شاخص آماری لوین به لحاظ آماری معنی دار نیست ($P > 0/05$) که یکسانی واریانس های متغیر ها را در همه سطوح متغیرهای مستقل

فرضیه اول:

بین مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۶- نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین مسولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری	تعداد
مسولیت پذیری	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری	تعداد
فرسودگی تحصیلی	-۱/۰۳	۰/۱۲۴	۲۲۶

*- سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱
** - سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵

کرد. بدینسان می توان ادعا نمود که بین مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه معنی داری وجود ندارد. همچنین به منظور آزمون فرضیه فوق از رگرسیون خطی ساده مدل همزمان استفاده شده است که در جداول زیر ارائه شده است.

برای بررسی رابطه میان مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی دانش آموزان از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. که نتایج در جدول (۶) مشاهده می شود. همان طور که ملاحظه می گردد نتایج ضریب همبستگی نشان می دهد بین مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی ($r = -1/03, p < 0/124$) رابطه معناداری وجود ندارد. که با اطمینان ($p > 0/05$) می توان فرض وجود رابطه بین مسئولیت پذیری با فرسودگی تحصیلی را رد

جدول ۷- جدول همبستگی و شاخص ضریب تعیین مسولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای برآورد ضریب تعیین
۱	۰/۱۰۳	۰/۰۱۱	۰/۰۰۶	۸/۰۴۷

جدول ۸- معناداری مسولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	Fنسیت	سطح معناداری
رگرسیون	۱۵۴/۶۶۸	۱	۱۵۴/۶۶۸	۲/۳۸۸	۰/۱۲۴
باقیمانده	۱۴۴۴۱/۴۹۲	۲۲۴	۶۴/۷۶۰		
کل	۱۴۵۹۶/۱۶۰	۲۲۵			

جدول ۹- جدول بررسی ضرایب استاندارد مسولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی

مدل	ضریب استاندارد نشده	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد	آماره t	سطح معناداری
ثابت	۴۴/۹۵۲	۱/۰۹۳		۴۱/۱۱۵	۰/۰۰۰
مسئولیت پذیری	-/۰۷۵	۰/۰۴۸	-/۱۰۳	-/۱۵۴۵	۰/۱۲۴

همان گونه که در جدول (۷) مشاهده می شود مقدار R یا ضریب همبستگی ۰/۱۰۳ می باشد و استفاده از آزمون F در جدول (۸) نشان داد که این مقدار در سطح ۰/۰۵ معنادار نمی باشد. مقدار R^2 یا ضریب تعیین تعدیل شده برای متغیر مسؤلیت پذیری و فرسودگی تحصیلی برابر ۰/۰۰۶ می باشد. این مقدار بیانگر آن است که ۰/۰۰۶ درصد فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان مربوط به مسؤلیت پذیری می باشد و مابقی تغییرات ناشی از عوامل دیگر می باشد. هم چنین $(\beta = -/۱۰۳)$ ضریب بتا برای مسؤلیت پذیری می باشد و این بدان معناست که هر واحد تغییر در انحراف استاندارد این متغیر باعث

۰/۱۰۳ واحد تاثیر منفی در فرسودگی تحصیلی دانش آموزان می گردد که سهم معناداری در پیش بینی متغیر وابسته ندارد.

فرضیه دوم:

بین مسؤلیت پذیری دانش آموزان با توجه به پایه تحصیلی تفاوت وجود دارد. برای بررسی سؤال فوق از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

جدول ۱۰- نتایج تحلیل واریانس یک طرفه مسؤلیت پذیری آموزان به لحاظ پایه تحصیلی

شاخص های آماری	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگن مجزورات	مقدار f	سطح معناداری
بین گروهی	۷۹/۵۴۲	۲	۳۹/۷۷۱	۰/۳۲۰	۰/۷۲۷
درون گروهی	۲۷۵۹۴/۲۹۸	۲۲۲	۱۲۴/۲۹۹		
کل	۲۷۶۷۳/۸۴۰	۲۲۴			

فرضیه ی سوم

بین فرسودگی تحصیلی دانش آموزان دختر با توجه به پایه ی تحصیلی تفاوت وجود دارد. برای بررسی سؤال فوق از تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد.

یافته های جدول ۱۰ نشان می دهد که مقدار آزمون آماری f در دانش آموزان ۰/۳۲۰ می باشد. که مسولیت پذیری آموزان به لحاظ پایه تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد ($p > ۰/۰۵$).

جدول ۱۱- نتایج تحلیل واریانس یک طرفه فرسودگی تحصیلی دانش آموزان به لحاظ پایه تحصیلی

شاخص های آماری	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگن مجزورات	مقدار f	سطح معناداری
بین گروهی	۵۶/۵۳۶	۲	۲۸/۲۶۸	۰/۴۳۲	۰/۶۵۰
درون گروهی	۱۴۵۳۹/۶۲۴	۲۲۲	۶۵/۴۹۴		
کل	۱۴۵۹۶/۱۶۰	۲۲۴			

یافته های جدول ۱۱- نشان می دهد که مقدار آزمون آماری f در دانش آموزان ۰/۶۵۰ می باشد. که بین فرسودگی تحصیلی آموزان به لحاظ پایه تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد ($p > 0/05$).

بحث و نتیجه گیری

فرضیه ی اول این پژوهش به رابطه بین مسئولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی دانش آموزان می پردازد. نتایج نشان می دهد که بین مسئولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود ندارد. نتیجه پژوهش در این مورد با نتایج پژوهش ژانگ و همکاران (۲۰۰۷) [۱۰] همخوان نیست. در تبیین این یافته گفته می شود که هر چند مسئولیت پذیری سبب افزایش ارتباط بین معلم و دانش آموز می شود و نظم پذیری و اعتماد به نفس دانش آموز را بالا می برد ولی هر چقدر هم که فرد مسئولیت پذیر باشد ولی علاقه ای به مدرسه، رشته ی تحصیلی، معلمان، نداشته باشد و تکالیف زیادی داشته باشد که بالاجبار بخواهد آن ها را انجام دهد باعث می شود به مرور دچار فرسودگی تحصیلی شود. طبق نظریه ی بندورا همه ی ویژگی ها و شرایط درسی از جمله برنامه ی درسی، روش تدریس معلم در آموزش مسئولیت پذیری بسیار مهم و نقش بسزایی را دارد. روش تدریس معلم بایستی طوری باشد که احترام متقابل حفظ شود تا سبب افزایش اعتماد به نفس و موفقیت دانش آموز گردد.

نتایج تجزیه و تحلیل فرضیه ی دوم با این عنوان که بین مسئولیت پذیری دانش آموزان با توجه به پایه تحصیلی تفاوت وجود دارد. نشان می دهد که مسئولیت پذیری دانش آموزان به لحاظ پایه تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد و بدان معناست که میانگین بین پایه ها با هم برابرند. در پژوهشی به این مورد توجه شده است که مسئولیت پذیری در گروه های سنی کودکی نوجوانی و جوانی یکسان است و جنبه ی شخصی دارد و با این فرضیه ی پژوهش همسویی دارد.

نتایج فرضیه ی سوم این پژوهش با این عنوان که بین فرسودگی تحصیلی دانش آموزان دختر با توجه به پایه ی تحصیلی تفاوت وجود دارد، نشان داد که فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان پایه های دهم و یازدهم و دوازدهم تفاوت معنا داری ندارند. در تبیین این یافته می توان گفت که علل زیادی مثل مشکلات خانوادگی، عدم علاقه به مدرسه، رشته، ایجاد فشار روانی از طرف خانواده ها و کارکنان مدرسه و حس رقابت دختران با یکدیگر می تواند موجبات فرسودگی تحصیلی دانش آموزان را فراهم کند.

بنابراین از یافته های این پژوهش می توان نتیجه گرفت که فرسودگی تحصیلی سلامت روانی افراد را به خطر می اندازد و باعث افت تحصیلی دانش آموزان می شود و انگیزه و علاقه دانش آموزان را برای ادامه ی فعالیت ها از بین می برد عوامل زیادی باعث ایجاد فرسودگی تحصیلی می شوند مثلاً ویژگی های منفی محل تحصیل و نارضایتی از مسایل آموزشی، ویژگی شخصیتی سرسختی، نسبت بالای تکالیف به دانش آموز و محدودیت پیشرفت و ارتقاء تحصیلی دانش آموز و حجم بالای تکالیف آنها، احساس حمایت اجتماعی کمتر، تحمل فشار روانی ناشی از تحصیل به مدت طولانی و ناهماهنگی علاقه با رشته ای که دانش آموز در آن مشغول به تحصیل است، ابهام نقش و تعارض نقش، همه این موارد بیان شده در فرسودگی نقش به سزایی دارند. مسئولیت پذیری یکی از عواملی مهمی است که می تواند با فرسودگی تحصیلی رابطه داشته باشد ولی به شرطی که معلمان و خانواده ها مسئولیت پذیری را درست به بچه ها یاد بدهند به نحوی که در آموزش ها بایستی توجه بر یادگیری مبتنی بر خود باشد زیرا که این یادگیری سبب افزایش مسئولیت پذیری می شود و این یکی از روش های نوین یادگیری است چون برعکس مدارس سنتی که فردی را تحت کنترل قرار می دهند و حق انتخاب را از او می گیرند نیست و ویژگی های این یادگیری سبب می شود که فرد نتیجه ی هر کاری را به ازای رفتار خویش پندارد و این یک فرآیند درونی است و برای حذف برخی از آداب در انسان ها بسیار مفید است.

هر تحقیق علمی علاوه بر انجام رسالت خود، نیازمند ارائه ی پیشنهادهای درباره ی موضوع مورد مطالعه یا موارد مشابه است که راهنمای افراد علاقه مند قرار گیرد که از نتایج بدست آمده استفاده می کنند باشد. برای این اساس پیشنهادهای ذیل ارائه داده می شود: نگرش مثبت، خودباوری، افزایش اعتماد به نفس در میان دانش آموزان، معلمان و مدیران تقویت شود. مسئولیت و اقتدار بیشتری به دانش آموزان دهند تا مسئولیت پذیری را سرلوحه ی کار خود قرار دهند. توجه به تفاوت های فردی دانش آموزان در سپردن کار و وظایف به آن ها موجب جلوگیری از فرسودگی تحصیلی در دانش آموزان می شود.

به علاقه مندان به این پژوهش توصیه می شود که به رابطه ی بین فرسودگی تحصیلی با سایر متغیر های روانشناختی و شخصیتی بپردازند. با توجه به عدم رابطه معنادار بین مسئولیت پذیری و فرسودگی تحصیلی در این پژوهش پیشنهاد می شود به ارتباط مسئولیت پذیری با سایر متغیر های شخصیتی پرداخته شود.

فهرست منابع

- [1] Seif AA. Educational Psychology, Psychology of Learning and Education. Tehran. Informed. 2014. [Persian]
- [2] Soares JF, Grossi G, Sundin O. Burnout among women: associations with demographic/ socio-economic, work, life-style and health factors. Archives of Women s, Mental Health. 2013.
- [3] Watts, J, Robertson, N. Burnout in university teaching staff: A systematic literature review. Educational Research, 2011; 53, 1: 33-50.
- [4] Maslach C, Jackson SE. The measurement of experienced Journal of Occupational Behavior, 1981; 2: 99-113
- [5] Tavakolizadeh J, Tuzandeh Jani H. The effectiveness of parenting methods on self-efficacy and mental health, M.Sc., Azad University. 2008. [Persian]
- [6] Michael L, Afrooz GhA, Gholizadeh L. The relationship between self-concept and academic burnout with female students' performance. Journal of School Psychology, 2012; 1 (4): 103-90. [Persian]
- [7] Azizi M. Relationship between self-efficacy and quality of learning experiences with burnout of graduate students of Allameh Tabatabai University of Tehran. Master Thesis. Allameh Tabatabai University of Tehran. 2010. [Persian]
- [8] Savari K, Bashlidesh K. Investigating the relationship between personality traits and academic burnout in high school students in Ahvaz. Journal of Psychological Achievements, 2010; 4 (7):94-80. [Persian]
- [9] Naami Abdul Z. Relationship between the quality of learning experiences and academic burnout of graduate students of Shahid Chamran University of Ahvaz. Journal of Psychological Studies, 2009; 5 (3): 134-117. [Persian]
- [10] Zhang Y. Perfectionism, Academic Burnout and Engagement Among Chinese College Students: A Structural Equation Modeling Analysis. Personality & Individual Differences, 2009; 43(6): 1529-1540.
- [11] Brewer M. Teaching your child responsibility. Pagewise. Inc burnout. 2013.
- [12] Glasser W. Station of the mind. New direction for reality therapy. New York. 2009.

محدودیت های تحقیق شامل محدود کردن جامعه ی آماری به دانش آموزان دختر دوره ی دوم متوسطه، محدود کردن ابزار اندازه گیری به مقیاس های خاص (پرسشنامه ی فرسودگی تحصیلی، مسئولیت پذیری و در صورتی که می توان برای اطمینان بیشتر از نتایج روش های عینی استفاده شود ، عدم دقت کافی در پر کردن پرسشنامه ها موجب شد که بسیاری از پرسشنامه ها فاقد اعتبار شود و وقت و هزینه ی مجدد جهت تکثیر مجدد پرسشنامه ها و وارد کردن داده ها به نرم افزار صورت گیرد، عدم همکاری عده ای از معلمین و دانش آموزان برای اجرای تحقیق، شیوع ویروس کرونا و بهم ریختن برنامه ریزی تکمیل پژوهش، در این پژوهش دو متغیر پایه و جنسیت کنترل شد اما سایر متغیر های مزاحم مثل وضعیت اقتصادی، تحصیلات والدین کنترل نشد، کم بودن حجم نمونه و بررسی گروه سنی خاصی تعمیم نتایج این پژوهش را سخت می کند.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور مرکز گناباد است. نویسنده مقاله بر خود لازم می دانند از همکاری و مساعدت آقای دکتر عجم برای راهنمایی ها و پیشنهادات سازنده ، دانش آموزان و اداره ی آموزش و پرورش و همه عزیزانی که در این پژوهش ما را یاری نموده اند سپاسگزاری نماید.

واژه نامه

1. Freud and Freudenger	فروید و فرویدنبرگر
2. Newman	نیومن
3. Maslach and Schaffley	مسلج و اسچافلی
4. Savari and Beshide	سواری و بشیده
5. Spectrum	اسپکتور
6. Glasser	گلاسر
7. Adler	آدلر
8. Bandura	بندورا
9. Ellis	الیس
10. Zajoc	زایونک
11. Count	کانت
12. Brewer	بروئر
13. Satir	ستیر
14. Harrison Gaff	هاریسون گاف
15. Maslesh	مسلش
16. Shoffli	شوفلی
17. Zhang	ژانگ

- youth of Shiraz. Journal of Applied Sociology, 2011; 21 (1): 42-19. [Persian]
- [20] Ells L. Choosing to heal: Using reality therapy in the treatment of sexually abused children. New York: Taylor & Francis Group. 1979.
- [21] Khudabakhshi M, Abedi M. Investigating the methods of increasing responsibility in middle school students in Shahreza. Journal of Psychological Studies, Al-Zahra University, 2009; 5(1)[Persian]
- [22] Parvin L. Personality Psychology. Translated by Kadivar, Parvin and Javadi, Maryam. (2002). Tehran .Rasa. 2012. [Persian]
- [23] Scharf Richard A. Theories of counseling and psychotherapy. Third Edition, Translation: Firooz Bakht, Mehrdad, Tehran, Rasa Publications. 2007. [Persian]
- [24] Cant MC. 2000. Psychosocial predictors of children's self-care behaviors. American Diabetes Association Journal, 15 (4), 25-34.
- [13] Ahmadi H, Jamhari F. Developmental Psychology 2, Adolescence, Youth, Middle-Aging and Aging. Tehran: Pardis. 2001. [Persian]
- [14] Bandura A, Barbaranelli C, Caprar GV. Pastorelli C. 1996.
- [15] Hernghan BR, Elson MH. Introduction to learning theories; Translated by Saif, A. Tehran: Doran. 2007. [Persian]
- [16] Siter V. Humanization; Birshak translation, b. Tehran: Roshd Publications. 2004. [Persian]
- [17] Lotfabadi H. Critique of the theories of moral development of Piaget and Kohlberg and Bandura and present a new model for research in the moral development of students. Quarterly Journal of Educational Innovation, Fourth Year, Issue Eleven. 1010. [Persian]
- [18] Slote M. Sentimentalist moral education: Theory and Research in Education, 2010; 8 (2): 125-143..
- [19] Iman MT, Jalaian Bakhshandeh R. Study and explanation between social responsibility and social capital among the

